

სმარტი ჯიჟია

ოსმალური იურიდიული დოკუმენტები

„აღმოსავლური ფილოლოგიის“ I ტომში (თბილისი, 1969) დაიბეჭდა ჩვენი წერილი „ოსმალური იურიდიული დოკუმენტები XVIII საუკუნის პირველი ნახევრის ქართლში“, სადაც გამოცემულია რამდენიმე ოსმალური ჰუჯატი. ამ წერილში საკმაოდ ვრცლად გვაქვს შესწავლილი ჰუჯათ სიტყვის წარმოშავლობა, მისი სესხება ქართულში და აგრეთვე ამ სიტყვის შინაარსობლივი რაობა (ქ. (ჰ)უჯათ-ი ← თურქ *hüccet* || *hüccâ!* ← არაბ. *huççat* 'საბუთი', 'არგუმენტი', ჩვენს შემთხვევაში — 'შარიათის სასამართლოს განაჩენი'). ამავე წერილში მოთხრობილია იმის შესახებ, რომ ოსმალებმა 1723 წელს შეძლეს დროებით (1723—1735 წწ.) დაეკავებინათ ქართლის სამეფო და დაემყარებინათ ქართლში თავიანთი ხელისუფლება. 12 წლის განმავლობაში ოსმალებმა მოასწარეს, ძირითადად უკვე არსებულის საფუძველზე, ქართლის დაყოფა ოსმალურ ადმინისტრაციულ ერთეულებად (სანჯაყი, ნაშიმე) და ჩაატარეს ქართლის ვრცელი სასოფლო-სამეურნეო, გეოგრაფიულ-დემოგრაფიული აღწერა ფისკალურა მუხნებით. სათანადო დავთარი თბილისის ვილაიეთისა ინახება თურქეთის რესპუბლიკის მინისტრთა საბჭოს არქივში (სტამბოლი, ხელნაწერი №8971-418). საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის კ. კეკელიძის სახელობის ხელნაწერთა ინსტიტუტში დაცული ზემოაღნიშნული ჰუჯათების მიხედვით ირკვევა, რომ ოსმალებმა ქართლში ოსმალური სასამართლო წყობილება შემოიღეს, რომელშიც სამართალწარმოებას საფუძველად ედო შარიათი (*şari'at*), ე. ი. მუსლიმური რელიგიური პრინციპები. ამავე ჰუჯათებიდან ჩანს, რომ ქართლი დაყოფილი იყო სამ სამოსამართლო ერთეულად, ე. ი. სამ საყადიოდ: თბილისისა, გორისა და თრიალეთის. ზემოაღნიშნულ წერილში გამოცემული იყო 6 ჰუჯათი — 5 თბილისისა და 1 გორისა¹.

ცხადია, რომ ასეთი დოკუმენტების გამოცემა მრავალმხრივ ინტერესს იწვევს. ჰუჯათების მასალებზე ვეცნობით იმდროინდელი ქართველი საზოგადოების დამოკიდებულებას მუსლიმთა საღმრთო წიგნის — ყურანის ცალკეულ მუხლებზე დამყარებულ კანონებთან და სასამართლოს წესებთან. შარიათის სასამართლოში გარჩეული სისხლის სამართლისა და სამოქალაქო საქმეებიდან

¹ გორის საყადიოს კიდევ ერთი ჰუჯათი სათაურით «Турецкий судебный документ XVIII в.» გამოქვეყნეთ კრებულში *Письменные памятники Востока. Историко-филологические исследования. Ежегодник — 1969. Москва, 1972. გვ. 142-144.*

ჩანს მაშინდელი საზოგადოების ეკონომიური მდგომარეობა, სოციალური ურთიერთობა და საყოფაცხოვრებო სურათები. ასეთი დოკუმენტების გამოცემა მნიშვნელოვანია აგრეთვე საქართველო-ოსმალეთის კულტურულ-პოლიტიკურ ურთიერთობათა, ოფიციალური ოსმალური ენის ისტორიისა და დიპლომატიკის საკითხების შესასწავლად. იურისტი-სპეციალისტი, რა თქმა უნდა, ამგვარ დოკუმენტურ მასალებს სხვა თვალსაზრისითაც გამოიყენებს. ჰუჯათები გვაცნობენ ოსმალურ სასამართლო პროცესს: მოწმეთა სასამართლოში გაწვევას, მათ მიერ ჩვენების მიცემის წესებს, მხარეთა უფლებებს და სხვ.

ამჟამად ჩვენ ვაქვეყნებთ კიდევ გორის საყადლოდან გაცემულ სამ ჰუჯათს, რომლებიც საქ. სსრ მეცნიერებათა აკადემიის კ. კეკელიძის სახელობის ხელნაწერთა ინსტიტუტშია დაცული.

Tur d 153. ფორმატი—29×11 cm; ტექსტი: 18×10 cm; ქალაქი: თეთრი, კვირინშინანი.

ტექსტი

[დამოწმების ფორმულა]: الامر كما ذكر فيه نمقه الفقير اليه

سبحانه و تعالى احمد المولى خالله بكورى عفى عنه

[მრავალკუთხა ბეჭედზე]: احمد بنده خدا

1) كورى قضاسنه تابع ادين نام قريه ساكنه ارندن انوقه نام ذميه مجلس شرع خطير لازم الشريتمده ينه قرية 2) مزبوره ساكنرندن باعث هذا السفر بابونه نام ذمى مواجه سنده اوزرينه دعوى و تقرير كلام 3) ايدوب تاريخ كتابدن مقدم معلوم الحدود ير قطعه باغمى مسمور بابونه به رهن قومشدم 4) قرق غروشه نجه مدت باغمى ضبط ايدوب رهن وضع ايتديكم باغمى بكا ورمده تعلق ايدر 5) سحب الشرع الشريف سؤال اولنوب تقرير و موجب شرعيسى اجرا اولنسى مطلوبمدر 6) ديدكده غب السؤال مسفور بابونه جوابنده فى التحقيق ذكر مرورايدن باغمى مسفوره 7) اوغالرى زازا و ايوانه نام ذميلردن اشترا ايلدم ديو جواب ويريجك مسفور بابونه 8) نام ذميدن تقرير مسفور فى ميينه بينه طلب اولندقدده احرار رجالدن ذكره و بابا 9) ولد اوديا نام ذميلر لاجل الشهاده مجلس شرعه موجودان اولوب استشهاد اولندقرنده فى التحقيق 10) ذكر مرور ايدن باغمى مسفور بابونه مدعيه مسفوره انوقه و اوغالرى زازه و ايوانه نام ذميلردن 11) التمش غروشه اشترا ايدوب اون سنهدر ضبط ايدر بزرلر بو خصوصه بو وجه اوزره شاهدرروز 12) و شهادت دخى ايدررز ديو هر برلرى اداى شهادت شرعيه ايلدكرنده بعد التمديل 13) و التركيه شهادتلى مقبوله اولمقين موجبنجه مدعيه رسومه نام ذميه بيوجه معارضه دن 14) منع برله ما هوالواقع بالطلب كتب اولندى فى اليوم الثالث عشر من جماز الاخرلسنه سته و اربعون و مائه و الف

شم ————— ال

فخر الامائل و الاقران مصطفى بك متسلم كورى ، كوچك مصطفى اغا ، مؤذن

محمد خليفه ، ديوان قرصوان ، منوچار كو ... و غير ...

¹ დედანში ამ სიტყვის რ ასო შეცდომით უნდა ეწეროს ა-ს ნაცვლად.

² აქ დატოვებულია ადგილი სახელის (ანუ) ჩასაწერად.

احمد الموحّد
مدرسه

153

کتابخانه جامع آیت الله العظمی آقا میرزا محمد باقر
 در روز سه شنبه بیست و نه اسفند ماه نام ذی‌الحجه کهنه آورنده و کتب
 ایوب تاریخ کهنه مقدم معلوم گردد بر قطعه باغی سفور یا بوزید
 قریب و زنده خدایت باقی خط ایوب درین وضع اندک باقی بجا
 بحسب الشرح التوفیق سوال اول و ثبوت فخر و موجب ترمیمی امر
 و یکم غیر سوال سفور بوزید جوانی فی تحقیق ذکر و در بار
 او علم تازه و ایوانه نام و سید و نه اشترای هم جور جواب و بر کلک
 نام و نیز نام سفور فی بیندین علیاً و سید قه احمد را بالذکر
 در با نام و سید لایق الشهاده مجلسی که موجود است ایوب است
 ذکر و در ایوب باقی سفور یا بوزید سفور و کتبه و اولاد
 دانش و زنده اشترای ایوب از سنه در خط ایوب بوزید
 و شهادت خط ایوب در روز و شهادت شریفه و بولک
 و سید که شهادت و سید اولین نویسنده حقیقه بر سوره نام
 این بر ایوب تاریخ بالکتاب و سید فی ایوب انات عسکه
 سید و ایوب و ایوب

کتابخانه جامع آیت الله العظمی آقا میرزا محمد باقر
 در روز سه شنبه بیست و نه اسفند ماه نام ذی‌الحجه کهنه آورنده و کتب
 ایوب تاریخ کهنه مقدم معلوم گردد بر قطعه باغی سفور یا بوزید
 قریب و زنده خدایت باقی خط ایوب درین وضع اندک باقی بجا
 بحسب الشرح التوفیق سوال اول و ثبوت فخر و موجب ترمیمی امر
 و یکم غیر سوال سفور بوزید جوانی فی تحقیق ذکر و در بار
 او علم تازه و ایوانه نام و سید و نه اشترای هم جور جواب و بر کلک
 نام و نیز نام سفور فی بیندین علیاً و سید قه احمد را بالذکر
 در با نام و سید لایق الشهاده مجلسی که موجود است ایوب است
 ذکر و در ایوب باقی سفور یا بوزید سفور و کتبه و اولاد
 دانش و زنده اشترای ایوب از سنه در خط ایوب بوزید
 و شهادت خط ایوب در روز و شهادت شریفه و بولک
 و سید که شهادت و سید اولین نویسنده حقیقه بر سوره نام
 این بر ایوب تاریخ بالکتاب و سید فی ایوب انات عسکه
 سید و ایوب و ایوب

საქმე ისეა, როგორც აქ არის მოთხრობილი. გადმოწერა ზენაარისა და წმინდის, მის[ალლაჰის] გლახაკმა, გორის ყადის⁴ მოადგილემ აპედმა. შეუნდოს [ალლამა].

[მრავალკუთხა ბეჭედზე:] მონა ღეთისა — აპმედი.

გორის საყადლოში შემავალი სოფელ ატენის⁵ მცხოვრებმა ანუკა ზიმმემემ⁶ სახელოვან და ღირსპატივისცემე შარე⁷ათის⁷ სასამართლოში ამავე, ზემოაღნიშნული სოფლის მცხოვრები, ამა საბუთის წარმომდგენი ზიმმი პაპუნას პირისპირ და მის წინააღმდეგ აღძრა საჩივარი და განაცხადა: ამ თარიღიდან რამდენიმე ხნის წინათ გარკვეული მიჯნების ერთი ნაკვეთი ჩემი ვენახი გირაოდ მივეცი ხსენებულ პაპუნას. დიდხანს ფლობდა იგი ჩემს ბაღს 40 ყურუშად⁸. ამჟამად ის ჩემი დაგირავებული ვენახის უკან დაბრუნებაზე თავს იკავებს. მოვიტხოვ, რომ წმინდა შარე⁷ათის (კანონის) მიხედვით მოუკითხოს და შარიათის შესაბამისად აღდგენილ იქნას სიმართლე.

დაკითხვის შემდეგ აღნიშნულმა პაპუნამ განაცხადა: სიმართლე ის არის, რომ მე ზემოხსენებული ვენახი აღნიშნული ანუკას შეიღებინაგან — ზაზა და ივანე ზიმმეებისაგან წაყიდი მაქვს (და არა დაგირავებული). ასეთი პასუხის შემდეგ, როცა ხსენებულ პაპუნა ზიმმის მოთხოვეს ნათქვამის დასადასტურებლად ურყევი საბუთი, მიუმხრობელ დარბაისელთაგან შარიათის სასამართლოში მოწმედ წარდგენენ ზიმმეები ზაქარა და პაპა ოტიას ძენი. მოწმეებმა დაკითხვის დროს განაცხადეს: სიმართლეა, რომ ხსენებულ ვენახი აღნიშნულ პაპუნას მომჩივანმა ანუკამ და მისმა შეიღებმა ზაზა და ივანე ზიმმეებმა 60 ყურუშად მიჰყიდეს. უკვე 10 წელია, მის ხელშია. ჩვენ ეს საქმე ასე ვიცით და ამის მოწმეებად გამოვდივართ, როცა თითოეულმა მათგანმა ეს ამბავი შარიათის შესაბამისად დაადასტურა, შემდგომად ამისა დადგენილ იქნა მოწმეთა მიუდგომლობა და კეთილსინდისიერება. ამიტომ მათი მოწმეობა კანონიერად მიიჩნეეს და ხსენებულ მომჩივანს — ანუკა ზიმმემეს — საჩივარზე უარი უთხრეს. მომხდარი ამბავი მოთხოვნისამებრ ამოწერილი იქნა. 1146 წლის ჭუმად-ალახირეს 13 [= 1733 წლის 21 ნოემბერს].

საქმის მოწმენი: ტოლთა და სწორთა სიამაყე, გორის მუთესელლიმი⁹ მუს-

⁴ ყადი—არაბ. قاضي ქართულში ცნობილი სიტყვაა (იხ. ქველ, VII, 495) — მუსლიმთა შარიათის წესებრთ მოსამართლე. ოსმალბის დროის სასამართლო ოლქებს (თურქ. كادي| kadilik). შეიძლება ეუწოდოთ ქართულად ს ა ყ ა დ ი ო .

⁵ ა ტ ე ნ ი — სოფელი გორის რაიონში, ატენის სასოფლო საბჭოს ცენტრი.

⁶ ზ ი მ მ ე — არაბ. ذي მუსლიმურ სახელმწიფოში მცხოვრები არამამაიდიანი მოქალაქე (ქრისტიანი, ებრაელი და სხვ.). ზიმმე — ذي მდებრობითი სქესის ფორმა.

⁷ შ ა რ ე ა თ ი (ქართ. შარიათი — არაბ. شرعة ისლამის ქვეყნებში ყურანის საფუძველზე ჩამოყალიბებული სასამართლო კანონები).

⁸ ყურუში (თ. kuruş, შდრ. ფრანგ. gros, იტალ. grosso, სლავ. रुपя, გერმ. Groschen) — თურქული ფულის ერთეული.

⁹ მ მ თ ე ს ე ლ ი მ ი — არაბ. مسلم — საჩაყში ელშეს (ვილაფეთის მმართველის) თანამეწე, რომელიც ხელმძღვანელობდა გადასახადების აკრფას.

ტაფა-ბეგი, ქუჩუქ მუსტაფა აღა, მუეძინი¹⁰ მეჰმედ ხალიფა. მდივანი გარსევანი, მანუჩარი... და სხვა დამსწრენი.

Tur d 246. ფორმატი—32×16 cm., ტექსტი—18×10,5 cm. ქალღმერთი ოგივე.

ტექსტი

الامر كما ذكر فيه نمقه الفقير اليه سبحانه و تعالى

احمد المولى خاله بكورى عفى عنه

[მრავალკუთხა ბეჰედზე]: خداننده احمد

1) კორი قضاسنه تابع حلتوان¹¹ نام قره ساკლრندن باعث هذا الكتاب حسن ابن عبدالله (2) و رستم ولد داتونه و ماساخلى برى و غير طبرى باجمعهم جمع كثير مجلس شرع خطير لازم التوقيده (3) حاضران اولوب ينه قضاً مزبوره تابع زغدولت نام قره ساკلندن باوليه ولد برى نام ذمى (4) مواجه دعوى و تقرير كلام ايدوب تاريخ كتابدن برسنه مقدم قره سندن قالقوب قره مز (5) خلتوانده ساكن ايكن كيجه ايله قاين اناسى طنيا نام ذميه مرد ايدوب بحسب الشرع الشريف (6) سؤال اولتوب تقرير تحرير و موجب شرعيسى اجرا اولنسى مطلوبم در ديد كلرنده غب السؤال (7) مسفور باوليه جواننده فى الحقيقه قاين انام طنيايى كيجه ايله بلطه ايله باشنه اوج يرندن (8) ضرب و قتل و مرد ايلدم ديو كرات ايله اقرار و اعتراف ايدوب قرية مزبور اهاليرنك (9) خصوص مذكوره علاقه و مدخل لرى يوقدر ديد كنه مرد مسفوره نك قاطى باوليه (10) نام ذمى اولديفى مثبت اولمظه ما هو الواقع بالطلب كتب اولندى فى اليوم الثامن عشر (11) من شوال الكرم لسنه خمس و اربسون و مائه و الف من هجرت من له العز و الشرف

ش—ود ال—ال

السيد ملا محمد، [ابن؟] السيد عمر، كوچك مصطفى اغا، كوى ولد زال،

ترجمان پرسدان، طويال پرسدان و غيرهم من الحضار

თარგმანთა

საქმე ისეა, როგორც აქ არის მოთხრობილი. ვადმოწერა, ზენაარსა და წმინდის, მის [აღლაპის] გლახაკმა. გორის ყაღდის შოადგილემ აჰმედმა; შეუნდოს [აღლაპმა].

[მრავალკუთხა ბეჰედზე]: მონა ღვთისა აჰმედი.

ამ საბუთის დაწერის მიზეზი ის არის, რომ გორის საყადლოში შემავალი სოფელ ხელთუბნის¹¹ მცხოვრებნი ჰქაძან 'აბდ-აღლაპის ძე, როსტომ დათუნას ძე, ბერი მამასახლისის¹² და სხვები, ყველანი ერთად, სახელოვან და ღირსპატივისცემ შარიათის სასამართლოში გამოცხადდნენ და ამავე საყადლოში მდებარე სოფელ ზელდულეთის¹³ მცხოვრებ ზიმში პავლია ბერის ძის პირისპირ საჩივარი აღძრეს: ამ საბუთის დაწერამდე ერთი წლის წინ, როცა [პავლია] თავისი სოფლიდან წამოვიდა და ჩვენს სოფელ ხელთუბანში და-

¹⁰ მ უ ე ძ ი ნ ი — არაბ. مؤذن — მეჩეთის მსახური, რომელიც მინარეთიდან თევებს მუსაღმებს სალოცავად.

¹¹ ტექსტში შეცდომით خلتوان ხელთენ წერია. ხელთუბანი გორის რაიონის ბერბუესის სასოფლო საბჭოში შემავალი სოფელია.

¹² ტექსტში ماساخلى მამასახლი.

¹³ ზ ე ღ ღ ე ლ ე თ ი — სოფელი გორის რაიონში, ზელდულეთის სასოფლო საბჭოს ცენტრია.

სახლდა. ერთ ღამეს თავისი სიღვდრი ზიმმზე თინია მოკლა. ჩვენ მოვითხოვთ, რომ წმინდა შარი'ათის თანახმად მოეციხოოს პასუხი, გამოძიებულ იქნას საქმე და შარი'ათის საფუძველზე მიღებულ იქნას გადაწყვეტილება; ამის შემდეგ აღნიშნულმა პავლიამ დაკითხვისას პასუხად განაცხადა: მართალია, ღამე, ჩემს სიღვდრს თინიას თავში სამ ადგილას ცული დაეარტყი და მოვკალი-ო; გამოტყდა და რამდენჯერმე აღიარა (დანაშაული). ამასთანავე დასძინა, რომ აღნიშნული სოფლის მცხოვრებთ ამ საქმეში ხელი არ ურევიათ. რადგანაც დადგინდა, რომ აღნიშნული თინიას მკვლელი არის ზიმმი პავლია, მომხდარი ამბავი მოთხოვნისამებრ ამოწერილ იქნა. წელსა ჰიჯრით ათას ას ორმოცდახუთს, პატიოსანი შევალის მეთვრამეტე დღეს [=1733 წლის 3 აპრილი].

საქმის მოწმენი: ას-სეიიდ შოლა შეჰმედ ას-სეიიდ 'ომერ [ის ძე?], ქუჩუქ მუსტაფა ალა, გივი ძე ზაალისა, თარჯიმანი ფარსადანი, თოფალ ფარსადანი და სხვა დამსწრენი.

Tur d 247. ფორმატი—33×15 cm; ცეცსტი—23×8 cm; ქაღალდი—იგივე

ტექსტი

الامر كما ذكر فيه نمقه الفقير اليه عز شأنه

الحاج مصطفى القاضي بكوري غفرله

مصطفى ... [ძრავალკუთხა ბეჭედზე]

سبب تحرير كتاب حكم اولدرکه

1) كوري قضاسى ساكنلرندن محمود بن حسن نام كمنه مجلس شرع
 خپير 2) لازم التوقيده اشبو رافع هذا الكتاب حسن چاوش بن عبدالله محضرنده
 اوزرينه 3) دعوا و تقرير كلام ايدوب تاريخ وثيقه دن بر كون مقدم ختتيان نام قره يه
 جريان ايدن 4) نهرك اوزرنده بر توفنگمى و ايجنده سكر عباسى اولان پلصقه مى اخذ ايدوب
 لكن 5) بدمه توفنگمى ينه بكا تسليم ايدوب پلصقه ايله سكر عباسى ذمتنده باقى قالمغه
 حالا 6) طلب ايدرم سؤال اولنوب اجراى حق اولنمق مطلوبمدر ديد كده غب السؤال
 و عقيب الانكار 7) مدعى مرقوم محموددن دعواى مشروحه سنى ميينه بينه طلب
 اولندقمه اثبات بينه دن 8) اظهار عجز و سكر عباسى ايجنده اولان پلصقه سنى اخذ
 ابلمديكته يعينه راغب اولوب 9) مرقوم حسن چاوشه يمين تكليف اولندقمه اولدخى
 على وفق السؤال يعين 10) بالله الطى الاعلى ايتمكين مذكور محمود دعواى مشروحه
 معارضه سندن منع اولنوب 11) ماهو الوايع كتب و ترقيم اولندى فى اليوم التاسع من
 شهر صفر الخير سنه اتنى و اربمين و مائه و الف

شم ————— ود —————
 ال —————

اشجى يوسف بن احمد، كىخرو بيك قزاقلى، احمد بن عبدالله، احمد بن
 قاسم و غيرهم من الحاضرين

თარგმანი

საქმე ისეა, როგორც აქ არის მოთხრობილი. გადმოწერა ზენააჩისა და წმინდის, მის [აღლწამის] გლახაკმა, გორის ყანდომ ჰაჯი მუსტაფამ, შეუწდოს [აღლწამა].

მიზეზი განჩინების წიგნის დაწერისა ის არის, რომ გორის საყადლოს მცხოვრებმა ვინმე შამმულ ჰასანის ძემ სახელოვან და. ღირსპატივისცემ მარი'ათის სასამართლოში ამ საბუთის წარმომდგენ ჩაეუშ ჰასან აბდ-ულ-ლწამის ძის მიმართ და მისი თანდასწრებით საჩივარი აღძრა და განაცხადა: ამ საბუთის და-

بسم الله الرحمن الرحيم
 الحمد لله رب العالمين
 والصلاة والسلام على
 سيدنا محمد وآله
 الطيبين الطاهرين
 أجمعين

کور و فضا کسکه نه محمود بر حسن بن محمد شمس خلیه

لازم التوفیر ح کسکه بر افق هذا الكتاب حسن جاشین عبد الله محض
 افورنده

و خواتم کلام اید و بنا فرج و نیته خبر کون نموده ختیا با هم فریه جریه
 اید

نماز اوز در سن بر تو فکس و اچنوم سکر عباسی اوله بلصقه اوله اید
 کون

بیده تو فکس نه بکا تسلیم اید و س بلصقه ایکه کنوس س منتن
 بیخنده

طلب ایدرم نوال اوله بیا ج ارفق اوله مصلوب بید و بر کون غلبه سوار
 کون

مدعی مرقوم محمود و خبر دعوا مرشد و صحنی مینبیه طلب اوله فرس و انبیه
 کون

اوله بار خیر و سکر عباسی اجزیه اوله بلصقه سنی اوله اید بید بید
 کون

مرقوم حسن چاوشه مینبیه تکلیف اوله فرقه اوله رضی عنای و فی المسو
 کون

بهد العی الاصلی انکس مذکور محمود و دعوا مرشد و جواد فرقه
 کون

ما هو الواقع کتب و تر فم اوله خبر فی الیوم الیوم سنی بلصقه
 کون

و ما دال
 اید
 اید
 اید
 اید

წერამდე ერთი დღით ადრე სოფელ ხელთუბანში ჩამავალი მდინარის პირას ჩემი თოფი და ფალასკა¹⁴, რომელშიც მ აბაზი¹⁵ იყო ჩადებული, გამომართვა. მაგრამ შემდეგ თოფი უკან დამიბრუნა, ზოლო, რადგან ფალასკა მ აბაზითურთ დაიტოვა, ამჟამად მოვითხოვ, რომ ეს მოეკითხოს მას და აღდგენილ იქნას სიპართლე.

დაკითხვის შემდეგ ბრალდებული უარზე დადგა. როცა აღნიშნულ მომჩივან მაჰმუდს მოსთხოვეს ზემოთ განმარტებულ საჩივარზე მტკიცე საბუთი, მან ვერ შეძლო უტყუარი საბუთის წარმოდგენა და მოისურვა, მოპასუხე დაეფიცებინათ, რომ მას ფალასკა მ აბაზითურთ არ გამოუერთმევია. აღნიშნულ პასან ჩავუშს მისცეს წინადადება დაეფიცა, რადგან მან მიცემული კითხვების შესაბამისად მაღალი და უზენაესი ალლში დაიფიცა, აღნიშნულ მაჰმუდს ზემოთ განმარტებულ საჩივარზე და საჩივარზე უარი ეთქვა. საქმის ვითარება დადგენილ და ჩაწერილ იქნა. წელსა 1142-ს კეთილი საფარის თვის მეცხრე დღეს [=1729 წლის 3 სექტემბერს].

საქმის მოწმენი: აშიჩი მუსუფ აჰმედის ძე, ქაიხოსრო ბეგი ყაზახიდან, აჰმედ აბდ-ულ-ლჰის ძე, აჰმედ კჰსიმის ძე და სხვა დამსწრენი.

С. С. ДЖИКИЯ

ОСМАНСКИЕ ЮРИДИЧЕСКИЕ ДОКУМЕНТЫ

Резюме

В статье издаются три судебных документа с переводом и разъяснениями, являющиеся продолжением опубликованных нами таких же документов XVIII века в I томе «Восточной филологии» (Тбилиси, 1969 г.) и в сборнике «Письменные памятники Востока. Ежегодник — 1969» (Москва, 1972). Первая публикация («Восточная филология», I) снабжена довольно подробным введением и указателем специальной литературы.

¹⁴ ფ ა ლ ა ს კ ა (—თურქ. palaska—უნგრ.) განთავსებული იქნა, რომელზედაც ჩამოკიდებულია ტყვიის, ღვინოსა და მისთანების ჩასაწობი ქისა (აწინდელი «პატრონტაში»).

¹⁵ ა ბ ა ზ ი —არაბ.-სპ. عَبَّاسِي 'abbāsi — ამოურკვევსიაში ხმარებული ფულის ერთეული, უკავშირდება ირანელი შჰის 'აბბასის (ქართ. შაჰ-აბაზი) სახელს.